

Methods of Educational Work with Older Teenagers in the Center for Social and Psychological Rehabilitation

Sydorchuk Maryna

*Postgraduate Student, Department of Social Pedagogy, Institute of Social Work and Management,
Dragomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv)*

Abstract

The article discusses the methodology of educational work with older teenagers – pupils of the center of social and psychological rehabilitation. The general logic is built on the social and psychological rehabilitation of homeless and abandoned children in social institutions. The main directions of educational work with older teenagers in the centers of social and psychological rehabilitation may be: facilitate personal development, compensation relationships, sex education, all-round development of children and correction of deviant behavior.

Key words: homeless children, street children, Center for Social and Psychological Rehabilitation, pupils of Centers for Social and Psychological Rehabilitation.

УДК 316:37.07:37.376.364-5

Сидорчук Марина. Методики виховної роботи зі старшими підлітками у центрах соціально-психологічної реабілітації.

Описано методики виховної роботи зі старшими підлітками у центрах соціально-психологічної реабілітації. Представлено соціальну та психологічну реабілітацію безпритульних дітей та бродяг у соціальних установах. Автор пропонує такі основні напрямки виховної роботи зі старшими підлітками у центрах соціально-психологічної реабілітації: сприяння розвитку особистості, корекція девіантної поведінки, сексуальна освіта, компенсація міжособистісних відносин.

Ключові слова: безпритульні діти, бродяжництво, центр соціальної і психологічної реабілітації, вихованці центрів соціальної і психологічної реабілітації.

Актуальність статті. Робота кожного закладу соціального захисту дітей спрямована на запобігання безпритульності та бездоглядності дітей і підлітків, проте особливе значення має той факт, що більшість із них, окрім задоволення базових фізіологічних потреб та соціально-психологічної корекції дитини, можуть допомогти

відновити її зв'язки із сім'єю, прагнуть створити сприятливий соціальний фон її подальшого життя.

Аналіз наукових джерел свідчить, що у монографіях, дисертаціях та інших працях із соціальної педагогіки значною мірою висвітлено теоретичні концепції соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю (І. Бех, О. Безпалько, І. Зверева, А. Рижанова), основи соціально-правового захисту дітей та молоді (Н. Агаркова, О. Караман, І. Ковчина, Ж. Петрочко), особливості професійної діяльності соціального педагога з дезадаптованими категоріями дітей та технології соціально-педагогічної роботи з ними (Л. Анісімов, Л. Артюшкіна, О. Балакірева, Г. Бевз, Р. Вайнола, Т. Василькова, Ю. Василькова, Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, А. Мудрик, А. Поляничко, С. Харченко).

Однак комплексне вироблення та застосування методик виховної роботи саме зі старшими підлітками у центрах соціально-психологічної реабілітації ще не дістало належного розгляду.

Метою даної статті є спроба визначити основні методики роботи зі старшими підлітками у центрах соціально-психологічної реабілітації, завдання, які стоять перед фахівцями ЦСПР.

Виклад основного матеріалу. Центр соціально-психологічної реабілітації дітей – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги [5].

За результатами соціально-педагогічного дослідження, проведеного нами у центрах соціально-психологічної реабілітації, основними показниками психологічного стану старших підлітків, що потребують корекції, є: агресивність, тривожність, відчуття невпевненості в собі, низька самооцінка, замкненість, депресія, імпульсивність, емоційна нестабільність, соціальна дезадаптація, затримка психічного розвитку, прояви жорстокості та насильства, заляканість, страх [2].

Також можемо виокремити окремі прояви, які не можна віднести до основних, але які проявляються в окремих вихованців і потребують відповідної корекції: девіантна поведінка (крадіжки, брехня), педагогічна занедбаність, фрустрація, роздратованість,

неврівноваженість, емоційність, знервованість, високі показники нейротизму, посттравматичний шок, низький самоконтроль, недовіра до вихователів та оточуючих, конфліктний характер, порушення емоційно-вольової сфери, гіперактивність, небажання йти на компроміс, інфантильність, низька функціональна толерантність, непосидючість, байдужість, підвищена втомлюваність.

З огляду на це такі вихованці потребують вдосконалення системи виховної роботи з ними. Однією з обов'язкових умов розробки і впровадження ефективних технологій роботи із вихованцями закладів тимчасового перебування дітей, зокрема центрів соціально-психологічної реабілітації, є врахування психолого-педагогічних аспектів організації роботи, а також обов'язкова опора на соціальні, психологічні характеристики вихованців.

Вивчивши особливості вихованців старшого підліткового віку, ознайомившись із планами роботи психолога і соціального педагога у центрах соціально-психологічної реабілітації, провівши анкетування зі старшими підлітками та колективом ЦСПР, ми прийшли до висновку, що для виховної роботи зі старшими підлітками можна використовувати наступні методики.

Для корекції агресії використовуються вправи направлені на навчання вихованців прийнятними способами робити розрядку гніву та агресивності; релаксаційні техніки направлені на навчання старшого підлітка керувати своїм гнівом та знижувати рівень особистісної тривожності; рухливі сюжетно-рольові ігри, ігри мімічні і пантомімічні; використання арт-терапії та казкотерапії.

Корекцію психологічних та поведінкових відхилень слід здійснювати за допомогою програм корекції поведінки у підлітків; психокорекційних програм роботи з агресивними; замкненими та сором'язливими вихованцями; просвітницької програми "Рівний – рівному". Роботу з «проблемними» підлітками можна впроваджувати за такою тематикою: «Формування загальнолюдських духовно-моральних цінностей»; «Формування ефективних навичок спілкування в конфліктній ситуації»; розвиток пізнавальної сфери за програмою; корекційна програма для підлітків «Розвиток комунікативної компетентності»; «Програма корекції шкільної тривожності в підлітків»; програма «Саморозвиток особистості підлітка»; «Профілактика девіантної поведінки підлітків». Також у роботі можна використовувати ігри «Фото-фішка», «Крок за кроком»,

«Володар кілець» з метою поглиблення знань про здоровий спосіб життя та профілактики ВІЛ/СНІДу і ризикованої поведінки [3].

До методик корекції окремих проблем вихованців (агресія, суїцидальні наміри, сексуальні стосунки тощо) можна віднести: етюди на вираження різних емоцій; тренінг м'язового розслаблення; ігри та вправи на зняття агресивної енергії; вправи на релаксацію. Профілактика тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії за модулем – «За життя без наркотиків», психологічна культура статевих взаємин за модулем «Прояви турботу та обачливість»; розвиток комунікативних навичок за модулем «Спілкуємось та діємо». Тренінг Профілактика ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки: модуль «Базова інформація про ВІЛ/СНІД/ПСПШ», модуль «Відповідальна поведінка: відстрочення початку статевого життя», модуль «Відповідальна поведінка: «Ні» наркотикам і незахищеному сексу»; модуль «Протидія дискримінації. Підтримка людей, які живуть з ВІЛ» [4, с. 97-98].

Також при здійсненні виховної роботи зі старшими підлітками у центрах соціально-психологічної реабілітації варто пам'ятати про загальновідомі: групові та індивідуальні корекційно-розвивальні заняття з елементами арт-терапії, а саме: танцювальна, пісочна, казкотерапія; психокорекційні ігри та вправи; індивідуальні бесіди, бібліотерапія, (казкотерапія), психологічне консультування, психодіагностика, психогімнастика, корекційно-розвиваючі методики (арт-терапія, ігрова, пісочна, музична, різні види малювання) консультування, бесіди, обговорення, релаксація.

Окрім перерахованого, при роботі зі старшими підлітками пропонуємо застосовувати такі методи: метод перенавчання – це метод спирається на метод переконання і закріплює його результати (спрямований на ліквідацію поганих вчинків, відучування від поганих дій та привчання до позитивних звичок); метод реконструкції (відновлення всього цінного, позитивного в характері та поведінці); метод переключення (зона активності вихованці переводиться в соціально-значущу сферу діяльності на основі використання тих позитивних якостей, які є у вихованця).

Оцінку змін, на наш погляд, можна здійснити, звернувши увагу на зміну поведінки, настроїв, потреб старших підлітків – вихованців центрів соціально- психологічної реабілітації.

Критеріями успішності корекції емоційно-вольової сфери дитини, сприяння особистісному розвитку в такому випадку будуть:

- ◊ зменшення залежності вихованця від думки оточуючих;
- ◊ відкритість у висловленні власних потреб;
- ◊ здатність зосередитися на самому собі;
- ◊ здатність брати на себе відповідальність за власні почуття і вчинки;
- ◊ старший підліток більш впевнено стає ініціатором діяльності;
- ◊ висловлювання гніву пристойним чином;
- ◊ зменшення до повного зникнення, невротичних проявів;
- ◊ використання навичок безконфліктного спілкування в групі однолітків;
- ◊ прояв творчих здібностей;
- ◊ активізація пізнавальної активності і пізнавальної уяви;
- ◊ прояв емоційного контролю і таких вищих почуттів, як емпатія, співчуття, співпереживання.

- ◊ сформованість позитивного образу себе і адекватної самооцінки;
- ◊ підвищення успішності;
- ◊ стабілізація взаємовідносин у групі однолітків;
- ◊ впевненість у собі, у своїх силах;
- ◊ сформованість умінь здійснювати різні розумові дії;
- ◊ підвищення рівня самостійності;
- ◊ сформованість здатності до міркування, прагнення доводити свою точку зору;
- ◊ підвищення рівня самоконтролю.

Висновки. Отже, застосування методик виховної роботи зі старшими підлітками у центрах соціально-психологічної реабілітації передбачають набуття життєво необхідних навичок, корекції емоційної та вольової сфер, сприяння особистісному розвитку, самоактуалізації та самореалізації підлітка.

Наші подальші наукові пошуки зосередимо на практичній реалізації *методу перенавчання* серед окресленої категорії старших підлітків.

References / Використана література:

1. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей / Закон України № 609-V (609-16) від 07.02.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Інформація надана центром соціально-психологічної реабілітації дітей №1 м. Києва.
3. Інформація обласних служб у справах дітей про апробовані методики та досвід роботи психологів у центрах соціально-психологічної реабілітації (Хмельницька, Івано-Франківська, Черкаська, Чернігівська, Миколаївська, Житомирська, Вінницька, Закарпатська області).
4. Волинець Л.С. Надання допомоги дітям-жертвам злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією, проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, з урахуванням національної та міжнародної практик / Л.С.Волинець, Л.П.Гурковська, І.В.Савчук — К. : ТОВ “К.І.С.”, 2011 – 132 с.
5. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей / Постанова № 87 від 28 січня 2004 р. м. Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF>.
6. Діти у складних життєвих обставинах: метод. рекомендації для працівників центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (результати дослідження). – К. : Інститут сімейної та молодіжної політики, 2013.
7. Черняева С.А. Психотерапевтические сказки и игры / С.А. Черняева – СПб. : Речь, 2003 – 189 с.